

Б. А. Крук (Беларусь, Мазырскі дзяржаўны педагагічны
універсітэт імя І. П. Шамякіна)

МІКРАТАПОНІМЫ ВАКОЛІЦ ВЁСКІ МЛЫНОК ПЕТРЫКАЎСКАГА РАЁНА ЯК АДЛЮСТРАВАННЕ ЯЕ ГІСТОРЫІ

Петрыкаўшчына – самабытны, цікавы куток Палесся. Гэтую самабытнасць узмацняюць, падкрэсліваюць мікратапонімы – назвы, якія дадзены дробным лясным, сельскагаспадарчым і іншым геаграфічным аб’ектам: ярам, лугам, палям, сенажацям, крыніцам, канавам і каналам, балотам, брадам рознымі пакаленнямі насельнікаў пэўнай мясцовасці. Гэтыя спецыфічныя найменні адлюстроўваюць назіральнасць і дасціпнасць продкаў, сведчаць аб іх уменні ў слове зафіксаваць нешта адметнае, істотнае, але не сталі аб’ектам апісання, як, напрыклад, мікратапонімы іншых рэгіёнаў Беларусі [2; 3].

Калі на карце Петрыкаўшчыны злучыць лініяй вёскі *Навасёлкі – Бобрык – Міхедавічы – Бабунічы – Залесе – Навасёлкі*, то атрымаецца кола, пасярэдзіне якога і размясцілася вёска *Млынок*. У 1909 годзе на хутары Млынок (18 двароў) пражывала 125 чалавек. У 1924 годзе гэта ўжо вёска, якая па-ранейшаму ўваходзіць у склад Камаровіцкай воласці, налічвае 18 двароў, 136 жыхароў [4, с. 158]. У 1941 годзе вёска Млынок – цэнтр калгаса “Новы Млынок”, уваходзіць у склад Бобрыцкага сельскага савета Капаткевіцкага раёна (двароў 47 – больш, чым у суседніх вёсках Заброддзе (38 двароў), Клясаў (44 двары) [4, с. 192]. Семнаццаць жыхароў не вярнуліся ў родную вёску з франтоў Вялікай Айчыннай вайны – загінулі ў баях пад Рыгай і Сталінградам, у Польшчы, большасць – прапалі без вестак. Іх імёны высечаны на мемарыяльным комплексе “Загінуўшым і жывым” у Навасёлках. На 1 студзеня 1995 года ў вёсцы было 54 жыхары (35 гаспадарак), з іх працаздольных – 9, дзяцей – 3 [4, с. 631]. Зараз у вёсцы, на жаль, засталася толькі 15 жыхароў пенсійнага ўзросту. Аднак

вёска мае даволі багатую гісторыю, якую ведаюць і захоўваюць яе сённяшнія і былыя насельнікі.

Мікратапонімы вёскі Млынок – асаблівая частка яе гісторыі: развіцця вёскі, змен у побыце, мясцовым ландшафце і г. д. Іх можна падзяліць на тры групы: а) назвы, звязаныя з асаблівасцямі мясцовага ландшафту (*Возера, Балота, Доўгі луг* і інш.); б) назвы, звязаныя з дзейнасцю мясцовых жыхароў (*Смалоўка, Смалоўскі брод, Копеліха* і інш.); в) назвы, якія засталіся як памяць аб пэўнай асобе (*Каціна дзялянка, Валодзеяў квас* (замена ў гаворцы фарманта *-еў* на *-еяў*) і інш.). Разгледзім некаторыя з іх.

Возера. На захадзе, адразу ж за вёскай, яшчэ ў 40-я гады ХХ стагоддзя заўсёды стаяла вада, было возера. З яго была пракапана канаўка (мясц.: *стрэлка*), па якой вада збягала ў Курыціцкі канал. Гэта былі цудоўныя мясціны для ўноў: іх лавілі кашамі і дарослыя, і дзеці. Пасля меліярацыі частка возера ператварылася ў саўгаснае поле: тут саджалі бульбу, сеялі жыта. А самае нізкае месца, дзе толькі пасля дажджоў ненадоўга затрымлівалася вада, стала выпасам для жывёлы. Але ўрочышча і сёння носіць назву *Возера*.

Балота. На поўдзень, за два кіламетры ад вёскі, размясцілася ўрочышча *Балота*. 60–70 гадоў назад, да меліярацыі, тут сапраўды было балота. Асобныя мясціны, праўда, і сёння забалочаны. Цяпер яго асноўная частка – гэта саўгаснае поле, другая частка – паша. І мясцовым жыхарам, ад якіх чуюць, што на балоце камбайнамі капаюць бульбу або збіраюць пшаніцу, многія здзіўляюцца.

Доўгі луг. На ўсходзе, уздоўж палявой дарогі, размясцілася ўрочышча *Доўгі луг*. Даўжыня лугу – метраў пяцьсот, шырыня – каля двухсот метраў. Луг раздзелены на асобныя ўчасткі трыма палоскамі маладога бярэзніку і асініку. Гэта добрае месца для выпасу жывёлы.

Смалоўка (*Смалоўскі лес, Смалоўскі брод*). На паўднёвым усходзе, за 4 кіламетры ад вёскі, размясціўся стары сасновы лес. Тут збіралі смалу (жывіцу). Урочышча мясцовыя жыхары назвалі *Смалоўка*, лес адпаведна – *Смалоўскі лес*, а брод па дарозе Заброддзе – *Бабунічы* – *Смалоўскі брод* (неглыбокае месца, прыдатнае для пераходу або пераезду).

Копеліха. На паўднёвым захадзе ад вёскі, ускрай лесу, парослае самасеяным бярэзнікам, знаходзіцца ўрочышча *Копеліха*. Тут мясцовыя жыхары рыхтавалі сена. Для касьбы былі прыдатныя толькі невялікія адкрытыя ўчасткі. І праз пяцьдзсят–сто метраў адна ад адной у час касавіцы пад маладымі бярозкамі віднеліся копки сена. Адсюль, сцвярджаюць мясцовыя жыхары, і назва ўрочышча – *Копеліха*.

Валодзеяў квас. На поўдзень ад вёскі, у маладзенькім сасонніку, расла адзінокая старая бяроза, якую аблюбаваў для збору бярозавіку мясцовы жыхар *Валодзя* (разм.). Штогод у час збору соку ён прывозіў да бярозы бочку, “ставіў яе”, і кожны, хто па нейкай прычыне быў у гэтай

мясціне, мог паспытаць халоднага бярозавіку: месца жыхары назвалі *Валодзеяў квас*. Прайшоў час. Аб бярозе нагадае толькі ўзгорачак, парослы бярэзнікам. Сасоннік ператварыўся ў сасновы лес. А месца, дзе цяпер жыхары збіраюць баравікі, зялёнкі, яны па-ранейшаму называюць *Валодзеяў квас*.

Каціна дзялянка. На паўночным усходзе, у напрамку вёскі Залессе, за тры кіламетры ад вёскі, – *Каціна дзялянка*. Мясцовыя старажылы расказваюць, што яшчэ задоўга да вайны тут была дзялянка: спілаваны сосны, дубы. Назва ўрочышча пайшла ад імені дзяўчыны, якая пасвіла статак кароў ускрай дзялянкі, дзе было разнатраўе, і загінула тут. Адноўчы пайшоў дождж, прагрымеў гром, бліснула маланка. Дзяўчына схавалася пад дрэвам – і загінула ад маланкі. Толькі ўрочышча – *Каціна дзялянка* – напамінае сёння мясцовым жыхарам аб тым трагічным выпадку.

Разбойскі лес. На поўдні, між лясных дарог Заброддзе – Бабунічы і Млынок – Бабунічы, рос стары змешаны лес: высокія старыя бярозы і вольхі, разгалістыя дубы. Гэты лес мясцовыя жыхары называлі *Разбойскім*. Назва, на першы погляд, празрыстая: матывуецца словам “разбой”. Аднак фактаў разбою ў гэтым лесе старажылы не ведаюць. Толькі пацвярджаюць, што ў лесе заўсёды было неяк няўтульна, цёмна – шчыльныя галіны дрэў закрывалі неба і сонца.

Як бачна, асобныя мікратапонімы ўтварыліся лексіка-семантычным шляхам – пераасэнсаваннем (дэсемантызацыяй) назваў, якія характарызуюць мясцовы ландшафт. *Возера, Балота*.

Паводле сінтаксічнага тыпу можна вылучыць як адначленныя мікратапонімы (*Балота, Возера, Смалоўка* і інш.), так і двухчленныя намінацыйныя адзінкі. Аб’яднаннем двух слоў у адно мікратапанімічнае паняцце ўтвораны *Доўгі луг, Каціна дзялянка, Смалоўскі лес* і інш. Трэба адзначыць, што двухчленныя мікратапонімы-намінацыі прадуктыўныя і ў іншых рэгіёнах Палесся [1, с. 141; 5, с. 190;]. У якасці актуалізатара ў такіх мікратапонімах выступае першы кампанент двухчленнай адзінкі.

Такім чынам, праведзены аналіз некаторых мікратапонімаў паказвае, што ў іх адлюстравана гісторыя вёскі, асаблівасці гаспадарчага ўкладу, ландшафту. Мікратапонімы вакол вёскі *Млынок* маюць даволі празрыстую ўнутраную форму, але валодаюць своеасаблівым семантычным напаўненнем і таму з’яўляюцца цікавым матэрыялам для вывучэння. Матывацыйныя адзнакі ўтрымліваюць самі мікратапонімы. Пра іх паходжанне могуць быць і іншыя навуковыя этымалагічныя версіі, у тым ліку і іншыя аўтэнтчныя тлумачэнні. Аднак з упэўненасцю можна сцвярджаць, што сярод іх няма ідэалагізаваных мікратапонімаў.

Літаратура

1. Ахраменко, П. Е. Микропонимы деревни Михалки как отражение культуры народного самосознания / П. Е. Ахраменко // Надзённыя праблемы лексікалогіі і анамастыкі славянскіх моў: зб. навук. арт., Мазыр, 25–26 мая 2006 г. – Мазыр: УА МДПУ, 2006. – С. 140–141.

2. Іванова, А. А. Мікратапонімы-назоўнікі Мазырскага Палесся ў форме множнага ліку / А. А. Іванова // Беларуская анамастыка; рэд. В. П. Лемцюгова. – Мінск, 1981.

3. Мікратапанімія Беларусі: зб. матэрыялаў; рэд. М. В. Бірыла, Ю. Ф. Мацкевіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1974. – 324 с.

4. Памяць: гісторыка-дакум. хроніка Петрыкаўскага раёна / рэд.-укл. Р. Феранц. – Мінск: Ураджай, 1995. – 639 с.

5. Служэнка, В. А. З назіранняў над мікратапонімамі в. Казялужжа Хойніцкага раёна / В. А. Служэнка // Надзённыя праблемы лексікалогіі і анамастыкі славянскіх моў: зб. навук. арт., Мазыр, 25–26 мая 2006 г. – Мазыр: УА МДПУ, 2006. – С. 189–190.